

Міністерство освіти і науки України
Міжнародна асоціація вальдорфської педагогіки
у Центральній та Східній Європі (ІАО)
Асоціація вальдорфських ініціатив в Україні

**Програма
підтримки розвитку дитини
дошкільного віку**

СТЕЖИНА

Комплексна альтернативна освітня програма
для закладів дошкільної освіти, що працюють
за вальдорфською педагогікою

автори-упорядники А.М. Гончаренко, Н.М. Дятленко

Схвалено для використання у закладах дошкільної освіти
(лист ІМЗО від 26.02.2020 № 22.1/12 –Г – 149).

Видання друге,
доповнене

Київ
НАІРІ
2022

УДК 37.02
С-79

Схвалено для використання у закладах дошкільної освіти
(лист ІМЗО від 26.02.2020 № 22.1/12 –Г – 149).

Автори-упорядники: А.М. Гончаренко, Н.М. Дятленко

Рецензенти: Л.В. Шелестова – провідний науковий співробітник відділу ди-
дактики Інституту педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник

В.І. Пісна – директор ЗДО «Софія» (вальдорфська), м. Київ

Міжнародний експерт: Ф. Ройбке – член Координаційної Ради Міжнародної
асоціації Штайнер / Вальдорфської освіти раннього дитинства (EASWECE)

Відповідальний редактор: О.І. Мезенцева

С-79 Програма підтримки розвитку дитини дошкільного віку «Стежина». Комплексна альтернативна освітня програма для закладів дошкільної освіти, що працюють за вальдорфською педагогікою. / Автори-упорядники А.М. Гончаренко, Н.М. Дятленко – К. : НАІРІ, 2022. – 256 с.

ISBN 978-617-8192-05-1

Програма підтримки розвитку дитини дошкільного віку «Стежина» є альтернативною комплексною, зорієнтованою на підтримку розвитку дитини, завдяки її залученню до власної активної діяльності у сприятливому розвивальному середовищі. Зміст охоплює педагогічну роботу з дітьми від 4-х років до 6 (7) років; програма розроблена з дотриманням засадничих принципів та відповідно до положень Базового компонента дошкільної освіти.

Рекомендовано для педагогів та батьків, чії діти виховуються в закладах дошкільної освіти, що працюють за вальдорфською педагогікою, педагогічних працівників традиційних закладів дошкільної освіти, слухачів курсів підвищення кваліфікації інститутів післядипломної освіти та студентів закладів вищої освіти за спеціальністю «Дошкільна освіта».

УДК 37.02

© А.М. Гончаренко, Н.М. Дятленко
© Асоціація вальдорфських ініціатив
в Україні
© Д. Косенко, дизайн обкладинки
© Н. Висоцька, фото на обкладинці
© Видавництво «НАІРІ», Київ, 2022

ISBN 978-617-8192-05-1

Висловлюємо глибоку вдячність працівникам закладів дошкільної освіти, що працюють за вальдорфською педагогікою, у містах Києві, Одесі, Дніпропетровську, Кривому Розі Анатолію Русинову, Юлії Ареф'євій, Ігореві Терлецькому, Людмилі Собко, Валентині Антощенко-Оленевій, Світлані Протасовій, Ірині Левінській, Оксані Гузовській, Світлані Екс, Людмилі Кучеровій, Надії Чуприні, Анні Слюнько, Вікторії Костіциній, Ользі Передерій, Світлані Макаровій, Ірині Шилько, Лесі Пушні, Віті Селивановій, Світлані Крамаренко, Наталії Кукушкіній, Олені Бегешевій, Тетяні Удод, Інні Кузюбердіній, Наталії Ніц, Юлії Чаркіній, Віті Гриценко, які активно залучилися до підготовки Програми, надавали свої зауваження та поради, виявивши при цьому небайдужість та високу професійну компетентність вальдорфських педагогів. Для нас велика честь працювати з колегами й партнерами, з якими в нас спільні цілі, цінності та мета – створити якнайкращі умови для прогресивного розвитку всіх дітей.

Особлива вдячність натхненникам Програми Олені Мезенцевій і Наталії Орловій, які послідовно й наполегливо підтримували спроби трансформування ідей Рудольфа Штайнера на український педагогічний та суспільний ґрунт.

Зміст

Пояснювальна записка	7
Вікові особливості дітей дошкільного віку	21
Оптимізація життєдіяльності дітей.....	30
Різновікова (змішана) група	30
Ритм життєдіяльності	33
Здоров'я і фізична культура	38
Принципи здорового розвитку дитини	38
Вікові орієнтири фізичного розвитку дитини	43
Створення розвивального простору для підтримки здоров'я та стимулювання фізичного розвитку дітей	45
Художньо-творча діяльність	54
Вплив пластики й життя кольору на гармонію душі	54
Малювання	55
Характеристика вікових проявів дитини в малюванні.....	55
Створення розвивального простору та організація малювання...	61
Живопис (малярство).....	65
Характеристика вікових проявів дитини в живописі	65
Створення розвивального простору та організація живопису (малярства).....	70
Ліплення.....	73
Характеристика вікових проявів дитини в ліпленні.....	73
Створення розвивального простору та організація ліплення.....	79
Практично-пізнавальна діяльність	82
Практична, естетична та духовна цінність праці для розвитку особистості.....	82

Побутова праця	83
Характеристика вікових проявів дитини в побутовій праці	83
Створення розвивального простору та організація побутової праці	92
Праця в природі	100
Характеристика вікових проявів дитини під час праці в природі.....	100
Створення розвивального простору та організація праці дітей в природі.....	103
Художньо-продуктивна праця.....	114
Характеристика вікових проявів дитини у художньо-продуктивній праці	114
Створення розвивального простору та організація художньо-продуктивної праці	121
Ігрова діяльність і казка	129
Вільні ігри	129
Гра в житті дитини	129
Вікові особливості ігрової діяльності.....	132
Зміст педагогічної роботи з підтримки вільної гри	136
Створення розвивального простору для підтримки вільної гри	137
Ігри драматизації та театралізовані ігри	141
Характеристика та види ігор-драматизацій і театралізованих ігор	141
Створення розвивального простору для підтримки ігор-драматизацій та театралізованих ігор	148
Художньо-мовленнева діяльність	149
Характеристика вікових проявів у художньо-мовленнєвій діяльності.....	149
Створення розвивального простору для ознайомлення дітей із фольклорною та літературною творчістю	158

<i>Рухливі ігри</i>	160
Принципи використання рухливих ігор.....	160
Створення розвивального простору для підтримки рухливих ігор	162
<i>Музично-ритмічні ігри-хороводи, пальчикові та жестові ігри</i>	163
Створення розвивального простору для підтримки музично-ритмічних ігор-хороводів, пальчикових та жестових ігор	169
<i>Евритмія</i>	170
Музично-рухова діяльність	176
Музика в житті дитини	176
Вікові особливості музично-рухового розвитку дітей.....	180
Створення розвивального простору для підтримки музикально-рухового розвитку та організація свят.....	183
Мовленнєва діяльність як засіб самопізнання та пізнання іншого	188
Показники готовності випускників дошкільних навчальних закладів, що працюють за вальдорфською педагогікою, до шкільного життя	206
Комп'ютер в закладі дошкільної освіти	209
Радимо прочитати	212
Додатки	216

Пояснювальна записка

Шановні педагоги та батьки, чії діти виховуються в закладах дошкільної освіти, що працюють за вальдорфською педагогікою; учасники освітнього процесу, які мають намір долучитися до практики вальдорфської педагогіки!

Перед вами друге видання Програми підтримки розвитку дітей у закладах дошкільної освіти, що працюють за вальдорфською педагогікою. Попередні п'ять років були періодом її апробації, осмислення, критичного аналізу, пошуку варіантів втілення в закладі. Наслідком цього стали сьогоднішні зміни в Програмі, що були запропоновані педагогами закладів та зацікавленими у вальдорфських ініціативах батьками. Суттєвим здобутком останніх років стало підвищення інтересу до ідей вальдорфської педагогіки у різних категоріях педагогічних працівників закладів дошкільної освіти, які відшукують інноваційні практики для ефективного розвитку дошкільників.

Вальдорфська педагогіка сьогодні – це широкий міжнародний культурно-освітній рух, що ґрунтується на ідеях видатного австро-німецького філософа та педагога Рудольфа Штайнера, і охоплює понад 60 країн світу. Педагогічна система динамічно розвивається та є загальновизнаним альтернативним напрямком педагогіки в більшості цивілізованих країн світу. Філософським підґрунтям вальдорфської педагогіки є антропософія, яка розглядає світ і людину як єдине органічне ціле, а образ людини як єдність трьох взаємопов'язаних сторін – біологічної (фізично-тілесної), психічної (душевної) і духовної. Запорукою прогресивного розвитку особистості на кожному віковому етапі є гармонійний розвиток усіх її сторін, а його наслідком – фізичне здоров'я, розсудливість, душевний спокій, можливість у майбутньому приймати рішення та усвідомлювати їхні наслідки, мати активну громадянську позицію. Педагогічний процес в освітньому закладі, що працює за вальдорфською педагогікою, спрямовується на підтримку вільного та творчого самовиявлен-

ня індивідуальності, врахування внутрішніх потреб особистості на різних вікових етапах.

Процеси демократизації українського освітнього простору роблять затребуваними людиноцентричні ідеї вальдорфської педагогіки: «У зв'язку з цим суттєво актуалізується, не тільки з огляду й інтересів окремої людини, а й суспільства в цілому, завдання – максимально наблизити навчання і виховання кожної дитини до її сутності, здібностей та особливостей. На наш погляд, цей принцип має бути визначальним при проведенні будь-яких змін в освіті. Бо саме він дозволить досягти найвищої якості освіти й, що надзвичайно важливо, не всупереч природі кожної дитини, а завдяки її пізнанню й розвитку» (В. Кремень).

Вальдорфська педагогіка вбачає в кожній дитині вільну недоторкану індивідуальність, яка починає жити ще до народження і приносить з минулого свою індивідуальну долю, що в свою чергу визначається імпульсами з майбутнього, які поступово набувають вигляду мотивів життя, цінностей, ідеалів. У кожній дитині, немов у зернятку, закладено усі її майбутні здібності, і завдання педагога – дати можливість розвинути їх, впливаючи на почуття, волю, розум. *Людина вільна тією мірою, якою їй вдається жити і здійснювати вчинки згідно з власними схильностями та призначеннями.* Вільний природний розвиток дитини – вихідна точка виховання та навчання у вальдорфській педагогіці, вимагає відмовитися від думки подавати дітям знання, керуючись принципом: чим раніше й більше, тим краще. Перед вальдорфськими педагогами стоїть задача створення сприятливого розвивального середовища для повноцінного розгортання власної сутності та самореалізації кожного учасника освітнього процесу й набуття ним якостей відповідального члена суспільства, насамперед, через власний життєвий досвід. *У центрі виховного процесу – дитина, орієнтована на світ, чутлива до нового, здатна в майбутньому здійснювати усвідомлений вибір і брати на себе відповідальність за нього.* Досягнення цієї мети стане можливим за умови, якщо питання розвитку буде не формальною другорядною метою, а основою педагогічного процесу.

Провідні ідеї вальдорфської педагогіки в закладі дошкільної освіти.

– *Гуманістична спрямованість освітнього процесу* – ціннісне ставлення до дитини; шанобливого гідного ціннісного ставлення заслуговує кожна дитина, незалежно від її можливостей, матеріального статку батьків, успішності тощо. Дитина визнається найвищою цінністю з правом на вільний вияв та розвиток своїх здібностей, утвердження прав як найвищого критерію оцінки суспільних відносин. Педагог прислухається до почуттів та потреб дитини, уникає способів мотивації діяльності, що звертаються до егоїзму, марнославства, страху, хворобливої самолюбності та докладає всіх зусиль, щоб в умовах дошкільного закладу дитина відчувала себе комфортно й радісно.

– *Дотримання у вихованні принципу дитиноцентризму* – вибір змісту, методів, форм розвитку і навчання з орієнтацією на конкретну дитину, її актуальний та потенційний розвиток, нахили, інтереси та перспективи розвитку. Головним орієнтиром у роботі вихователя є особистість кожної дитини, для якої створюється окрема «виховна програма», відповідно до емоційно-вольової сфери, конкретного рівня розвитку інтелекту, типу нервової системи, інтересів, потреб.

– *Цілісне охоплення всієї природи дитини* – побудова освітнього процесу на основі досягнень психологічної та педагогічної науки про цілісність, єдність і взаємозалежність психічної, духовної та фізичної сутності, поступального розвитку, який розглядається як реалізація глибинних життєвих сил у таких проявах, як вікові особливості, тип провідної діяльності, вікові кризи, психологічні новоутворення та ін. Цілісно, як індивідуальність, дитина зможе розвиватися тільки тоді, коли спостерігатимуться прогресивні зміни в кожній складовій розвитку. При цьому «саморозвиток» має свою внутрішню логіку, детермінанти, фізіологічне обґрунтування. Принципово важливою є теза щодо спонтанності розвитку та нерозривного зв'язку процесів еволюції з особливостями соціального середовища, в якому зростає дитина. Перші сім років несуть в собі значні психологічні, духовні та фізичні трансформації; увага батьків і вихователів при цьому

має бути сконцентрована на розвитку сенсомоторних здібностей та уяви дитини - як основи творчості.

– *Задіявання головного природного механізму розвитку дитини – наслідування.* Дитина у свої перші сім років життя шляхом вільного наслідування може засвоїти все, що їй необхідно для первинної орієнтації в навколишньому середовищі. У її природі вже закладено потребу в безумовній довірі дорослому, наслідуванні його прикладу. Наслідувальна діяльність не вичерпується копіюванням дій і вчинків, у ній відображаються думки та почуття дорослих, радісна співучасть у діях з ними. *Жодні спеціально організовані зовнішні заходи не є настільки сильними вихователями, як сама особистість дорослого.* Поряд зі значимою людиною, до якої має довіру, дитина відчуває себе впевнено та захищено, що позитивно впливає на стан її здоров'я, ставлення до світу та інших людей. Дитину формує все, що її оточує: предмети, думки, почуття, вчинки дорослих та дітей. Найменше впливають на дитину-дошкільника моралізаторські повчальні слова. Вальдорфська педагогіка заперечує тезу про необхідність ранньої інтелектуалізації дитини, зокрема, щодо початку форм шкільного інтенсивного навчання вже на п'ятому-шостому році життя. *Інтелектуальні здібності тільки тоді можуть розкритися здоровим шляхом, коли вони зростають не за рахунок творчих сил, соціальної компетентності, фізичних якостей, а йдуть з ними пліч-о-пліч.*

– Істотними ознаками виховання в дошкільному віці є *вільна, спонтанна, мінімально регламентована гра, рухливий і реальний чуттєвий предметно-практичний досвід, безпосередньо пов'язаний із власним тілом.* Щоб мати можливість зрозуміти світ, дитина спочатку має навчитися володіти тілом. Наприклад: обмацувати та хапати руками предмети, щоб згодом «схоплювати» їх розумом. Навчання в цьому віці носить непрямий, неявний (імпліцитний) характер, для успішного протікання якого вирішальними є не розумові операції та рефлексія, а безпосередня діяльність (ігри, живопис фарбами, малювання восковими крейдами, ліплення з воску, драматичне мистецтво, розповідання казок, віршів, історій) і різнопланове сприймання.

Кінець безкоштовного уривку.
Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію
книги.